

II. Kognitivní psychologie a její (nejen historická) pozice v rámci psychologie

1. Check test

Kdo to byl Karl R. Popper?

Čemu se říká „Gestalt“? Z jakého jazyka výraz pochází?

Jak se v rámci psychologie nakládá s pojmem „Black Box“?

2. Postavení psychologie v rámci kognitivní psychologie a kognitivních věd

Kognitivní vědy – interdisciplinární zkoumání mysli a procesů mysli

Pojem kognitivní/kognice – znamená poznávání, vědění

Psychologie – kolébka zkoumání lidské mysli a pojmu kognice

3. Psychoanalýza

- Sigmund Freud (1856 – 1939) – lékař/neurolog, klinická praxe
- Významný vliv na propagaci psychologie a psychoterapie
- Vědomí, předvědomí, nevědomí (... v nevědomí se jedná o nedostupné obsahy, jak to tedy zkoumat?)
- Analýza snu – demonstrace nevědomých obsahů mysli (interpretuje psycholog)
- Interpretace tak, jak se to „hodí“ psychologovi - vše se dá vysvětlit, verifikace
- Kritika
 - i. Primárně nemožnost ověřit Freudovy teorie (**n**e-falzifikovatelnost)
 - ii. Psychoanalýza tedy není vnímána jako věda – někdy označována jako pseudověda, i když existovaly snahy o podrobení psychoanalýzy empirickému zkoumání (rozsekání na testovatelné hypotézy)

4. Princip falzifikace

- Karl Popper (1902 – 1994)
- Teorie a hypotéza
- Verifikace vs. falzifikace
- Užitečné teorie jsou pouze ty, které se dají ověřovat, tedy splňují podmínku falzifikovatelnosti.
- Thomas Samuel Kuhn (1922 – 1996) – struktura vědeckých revolucí – termín paradigma, poznání je prozatímní, věda uznává vlastní omyly

5. Experimentální psychologie

- Wilhelm Wundt (1832- 1920)
- 1879 – Lipsko – první psychologická experimentální laboratoř
- Metoda introspekce – zkoumání vnitřních procesů mysli
- Experimentální metoda – kontrola, měření, data (evidence)

6. Behaviorismus (psychologický)

- Exaktní věda o chování organismu
- J. B. Watson – kritika introspekce - odklon od zkoumání vnitřních procesů v mysli
- Kog. procesy nelze nijak pozorovat, odehrávají se v tzv. černé skříňce – Black Box
- Pozorovatelné je pouze chování a projevy organismu

- Behaviorismus hojně staví na fyziologickém výzkumu I. P. Pavlova (salivace u psů)
- Výzkum často prováděný na zvířatech (psi, holubi, kočky, potkani)
- Snaha predikovat a kontrolovat chování organismů
- Podmíněný vs. nepodmíněný reflex/reakce
- Chování organismu je vnímáno jakou soustavu podmíněných a nepodmíněných reakcí
- Základní schéma behaviorismu:
 - i. Stimul --> reakce (S-R)
 - ii. resp. stimul--> organismus --> reakce (S-O-R)
- Behaviorismus se stal spolu s Gestaltismem základem pro „kognitivní obrát“

7. Gestaltismus

- Evropský směr, který navazoval na asocianismus a mapoval primární prvky psychiky
- Základní postulát: „Celek je více než suma jednotlivých částí.“
- Východisko pro zkoumání psychiky – je třeba zkoumat funkční celek (aplikace např. v psychoterapii)
- Gestaltismus nadále akcentoval introspekci a zkoumání vnitřní mentálních procesů
- Významný pojem – vhled (vhled pozoroval Wolfgang Köhler u šimpanzů – anticipace existence mentálních procesů)
- Gestaltismus ovlivnil mj. E. C. Tolmana při jeho výzkumu učení u hlodavců

8. Kognitivní obrat

- Edward. C. Tolman (1886 – 1959)
- pozdní fáze behaviorismu (neobehaviorismus)
- ovlivněn Gestaltismem a mj. také přístupem E. Brunswika
- Výzkum na krysách
- Reformulace S→R na S→S – tzv. **latentní učení** (krysa se učí i bez posílení, tzn. že i organismus, který není posílen odměnou, si vytváří mentální reprezentaci daného „problému“).
- Tolman definoval tzv. „**kognitivní mapu**“, což je v podstatě předchůdce mentální reprezentace – krysy si dokázaly udělat představu bludiště, ve kterém se pohybovaly, a to i v případě, že nebyly za průchod bludištěm odměněny ve formě nalezení potravy, případně když nebyly motivovány potravu hledat. Latentní učení u nich vedlo k vytvoření mentálního modelu prostředí, který potom mohly aplikovat v budoucnosti.
- Tolman dokázal, že chování organismu není pouze systémem podmíněných a nepodmíněných reakcí, a upřel pozornost psychologů směrem ke zkoumání kognitivních procesů – tedy onoho tzv. Black Boxu.

9. Kognitivismus v psychologii

- 50. a 60. léta 20. století
- Vznik kognitivní psychologie (kognitivistického přístupu) je výsledkem širšího hnutí – tzv. kognitivní revoluce (v oborech jako lingvistika, počítačová věda, psychologie, neurovědy)
- Středem zájmu kognitivní psychologie je zde kognice – paměť, učení, myšlení
- Kognitivní psychologie – Ulric Neisser – „studium toho, jak se lidé učí, strukturují, ukládají a využívají znalostí“

- Reakce na do té doby dominantní behaviorismus
- Vzhledem k dobovému rozvoji počítačových technologií se na mysl začalo nahlížet metaforou počítače
- Počítačová metafora – ustanovení analogie mezi mozkiem a počítačem – snaha o popsání kognitivních procesů s pomocí počítačových systémů. Do kognitivní psychologie pronikla také terminologie z IT – např. kódování, komputace atd., nicméně aktuálně diskutujeme, že mozek zřejmě pracuje na jiném principu, než jak je možné popsat metaforou počítače.
- Významný rozvoj spolupráce mezi psychologií a IT

10. Shrnutí: Dokážu to?

- Dokážu jmenovat nejvýznamnější osobnost a současně zakladatele psychoanalýzy?
- Proč je předpoklad falzifikovatelnosti určité hypotézy/teorie klíčový pro rozvoj vědy?
- Dokážu popsat problémy s falzifikací u psychoanalýzy?
- Dokážu popsat základní rozdíly mezi behaviorismem a kognitivismem?
- Dokážu vysvětlit, proč byl Tolmanův výzkum na krysách pro rozvoj kognitivní psychologie klíčový, co je to **kognitivní mapa** a co je to **latentní učení**?
- Dokážu charakterizovat „kognitivismus“ a „počítačovou metaforu“?

11. Doporučená literatura

- Hunt, M. *Dějiny psychologie*. Vydání čtvrté. Portál, 2015
- Popper, K R. *Logika vědeckého bádání*. OIKOYMENH, 1997.
- Eysenck, M. W., Keane, M. T. *Kognitivní psychologie*. Academia. 2008.
- Sternberg, R. J. *Kognitivní psychologie*. Portál. 2009

12. Otázky k přednášce č. III:

- Zjistěte, čemu se říká „argument homunculus“.
- Zjistěte, kdo je to John Roger Searle (nar. 1932).
- Zjistěte, čemu se říká „ekologická validita“.
- Zjistěte, čemu se ve vědě říká „HARKing“.